

Анна ПОЛІТОВА

кандидат юридичних наук, доцент
(Маріупольський державний
університет, м. Маріуполь
Донецької обл., Україна)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ У ПРОЄКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У сучасних умовах проблема дотримання прав і свобод людини, забезпечення гарантій їх здійснення набуває великого значення. У Загальній декларації прав людини, затвердженій Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 р., зазначається, що під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки тих обмежень, встановлених законодавством, виключно з метою забезпечення належного визнання й поважання прав та свобод інших осіб і задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві.

Захоплення заручників існувало у будь-який історичний період розвитку суспільства. Разом з тим, найбільш гостро ця проблема постала перед міжнародною спільнотою у другій половині ХХ ст. Причиною цього стало те, що захоплення заручників як різновид злочинів міжнародного характеру став невід'ємною частиною тактичного арсеналу терористичних організацій у злочинній діяльності. До найбільш відомих таких прикладів терористичних захоплень заручників варто віднести: захоплення в якості заручників олімпійської команди Ізраїлю, яке відбулося 5 вересня 1972 р. у Мюнхені; захоплення 27 червня 1976 р. літака авіакомпанії «Air France», який вилетів рейсом 139 «Тель-Авів-Париж» та мав на борту двісті п'ятдесят пасажирів та екіпаж; захоплення 86 пасажирів та 5 членів екіпажу літака авіакомпанії «Lufthansa», який 13 жовтня 1977 р. піднявся у небо з аеродрому в Пальма де Мальорці; захоплення заручників 4 листопада 1979 р. в американському посольстві у Тегерані; захоплення заручників заручників 23 жовтня 2002 р. у Москві у театрі на Дубровці під час вистави «Норд-Ост»; захоплення заручників у школі у Беслані 1 вересня 2004 р.

Що ж стосується України, то у 1990-2000 рр. захоплення заручників у правозастосовній практиці траплялося досить рідко. Разом з тим, через події на Сході України, окупацією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, вже у 2015 р. було обліковано 19 кримінальних правопорушень за ст. 147 КК України 2001 р., а за 8 місяців 2021 р. – 2. Але можна погодитися із таким висловлюванням, що «якщо шукати в цих інцидентах тенденцію, то вона є лише такою – Україна вже шість років перебуває у стані неврозу. І

дається взнаки й війна, і економічна криза, й соціальні проблеми, все разом це і позначається. А у реакції на такі інциденти владі треба демонструвати жорсткість і силу. Інакше ці інциденти повторюватимуться. Хоча кожен такий випадок – окремий, варто зважати на обставини» [1].

Боротьба із захопленням заручників регламентується декількома міжнародно-правовими актами, особливе місце серед яких посідає Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. У преамбулі Конвенції вказується на підвищену небезпечність цього злочину та пояснюється це тим, що захоплення заручників є злочином, який викликає серйозне занепокоєння у міжнародного співтовариства. Існує нагальна потреба розвитку міжнародного співробітництва між державами у розробці й вжитті ефективних заходів для попередження й покарання всіх актів захоплення заручників як прояву міжнародного тероризму, у зв'язку із чим будь-яка особа, що вчинила акт захоплення заручників, підлягає судовому переслідуванню або видачі [2, с. 321].

Сьогодні, коли відповідно до Указу Президента України від 7 серпня 2019 р. № 584/2019 «Питання Комісії з питань реформування правової реформи» затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та її персональний склад; у складі Комісії утворено робочу групу з питань розвитку кримінального права, які розробляють проєкт Кримінального кодексу України, вважаємо за доцільне окреслити декілька положень, що стосуються захоплення заручників.

Станом на 18 січня 2022 р. у проєкті КК України словосполучення «захоплення заручників» згадується тричі: перший раз, коли мова йде про роз'яснення терміна «заручник» (ст. Значення термінів, вжитих у цьому Розділі; ст. 4.4.4. Ознаки складу злочину, які підвищують тяжкість злочинів на один ступінь та ст. 4.4.5.). Позбавлення особистої свободи людини Розділ 4.4. Злочини проти особистої свободи і гідності людини Книги четверта. Злочини та проступки проти людини і громадянина проєкту.

Так, зокрема, під заручником у проєкті КК України розуміють людину, *позбавлену особистої свободи* (вид. – автор) з метою змусити орган державної влади, орган місцевого самоврядування, міжнародну організацію чи представництво іноземної держави, фізичну чи юридичну особу вчинити певну дію або утриматися від вчинення певної дії. Саме наполягання на порушенні права на свободу, яке полягає у тому, що жодна людина не може бути позбавлена волі інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом, в таких випадках, як: а) законне ув'язнення людини після її засудження компетентним судом; б) законний арешт чи затримання людини за невиконання законного рішення суду, або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом; с) законний арешт або затримання людини, здійснені з метою забезпечення її присутності перед компетентним правовим органом на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні злочину або якщо обґрунтовано визнається за необхідне запобігти

скоєнню нею злочину, або її зникненню після його вчинення; d) затримання неповнолітньої особи на підставі законного розпорядження з метою забезпечення її присутності перед компетентним правовим органом; e) законне затримання людей для запобігання поширенню інфекційних захворювань, людей психічно хворих, алкоголіків, наркоманів чи бродяг; f) законний арешт або затримання людини, здійсненні з метою запобігання її незаконному в'їзду в країну, або людини, стосовно якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції [3], стало підставою для віднесення цього посягання до злочинів проти особистої свободи і гідності людини.

Проте серед дослідників кримінальної відповідальності за захоплення заручників не склалося єдиної точки зору щодо об'єкта цього посягання. Так, наприклад, М. Акімов відзначає, що по-різному вирішено питання об'єкта захоплення заручників як підстави для визначення місця відповідної норми у структурі Особливої частини кримінального закону. В КК Естонії (§ 135 розділу 6 «Злочини проти свободи» глави 9 «Злочини проти особи») та Латвії (секція 154 глава XV «Злочини проти свободи, честі і гідності особи») законодавець віддав перевагу посиленій кримінально-правовій охороні людини, її прав, свобод, законних інтересів і безпеки. Натомість у КК Литви стаття 252 розташована у главі XXXV «Злочини проти громадської безпеки», що пояснюється позицією про декларативний характер визнання пріоритету людини, її прав, свобод, законних інтересів без реального забезпечення безпеки держави та суспільства в цілому [4, с. 62–63].

В. Ємельянов вважає, що захоплення заручників є одним із найбільш тяжких злочинів терористичної спрямованості. Це таке неправомірне фізичне обмеження свободи людини, при якому її наступне звільнення ставиться у залежність від виконання вимог суб'єкта злочину третьою особою [5, с. 140]. Також вчений наполягає, що: «Захоплення заручників – це зухвале, відкрите вчинення злочину, що носить публічний, демонстративний характер, чого не можна сказати про незаконне позбавлення волі. Відповідно до ст.7¹ КК України захоплення заручників, на відміну від незаконного позбавлення волі, відноситься до категорії тяжких злочинів, тому зарахування ряду дій, що фактично є захопленням заручників, до категорії незаконного позбавлення волі призводить до безпідставного пом'якшення відповідальності небезпечним злочинцем. З другого боку, різні підходи до кваліфікації цих дій у залежності від адресату погроз і вимог винного ставить у нерівноправне положення заручників, хоча їх положення на момент скоєння злочину не відрізняється одне від одного. А цю обставину необхідно підкреслити не тільки з теоретичних, але й з практичних позицій, зокрема, стосовно до інституту стягнення з винної особи на користь потерпілого моральної шкоди, розмір якої, буде корелювати й зі ступенем суспільної небезпечності того злочину, яке проти нього скоєне» [5, с.140–141]. Тому кваліфікація діянь, що фактично є захопленням заручників, як незаконне позбавлення волі або викрадення людини призводить до порушення принципу справедливості.

Отже, проведений нами аналіз окремих положень щодо відповідальності за захоплення заручників у проєкті Кримінального кодексу України дозволяє відзначити їх дискусійність щодо місця цієї норми у Законі про кримінальну відповідальність, що говорять про необхідність більш глибокого дослідження цієї проблеми.

1. Нове захоплення заручників – Україна стає небезпечнішою чи ні? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zahoplennya-zaruchnykiv/30764525.html>.

2. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога (Книга перша) .Збірник документів (українською та російською мовами). К.: ЮРІНКОН, 1996. 1176 с.

3. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15. URL : https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.

4. Акімов М.О. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників за законодавством країн Балтії. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2020. Вип. 12/1-2. С. 62–

65. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/viewFile/4010/3658#page=62>.

5. Емельянов В.П. Терроризм – как явление и как состав преступления. НИИ изучения проблем преступности Академии правовых наук Украины. Харьков: Право, 1999. 269 с.

Любов МІРОШНІЧЕНКО

доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат філологічних наук, доцент

Олена ХМАРА

студентка ННІ права та інноваційної
освіти Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

На сьогодні досить актуальним питанням є вирішення гендерної нерівності жінок та чоловіків, а також створення певних засобів щодо запобігання дискримінації осіб різної статі. Аналізуючи цю проблему, варто поміркувати над шляхами вирішення її. З метою зменшення гендерної нерівності в країні, необхідно звернути увагу на сучасне виховання саме молоді. Досить доречним буде концепт упровадження гендерної освіти в освітній процес.

Мета роботи полягає в дослідженні актуальності гендерної освіти в